

PRZEDMOWA (kard. Z. Grocholewski)	5
OD AUTORA	9
WPROWADZENIE.....	13

ZAGADNIENIA WSTĘPNE METABIOETYKA I HISTORIA BIOETYKI

Rozdział I

PODSTAWOWE POJĘCIA Z ZAKRESU METABIOETYKI	19
1. <i>BIOS</i> – jaki człowiek dla bioetyki?	20
1.1. <i>Sum ergo cogito</i> – jakie życie ludzkie dla bioetyki?	20
1.2. <i>Le mystère de l'être</i> – wymiar ontologiczny „bycia człowiekiem”	22
1.3. Człowiek i „jego ciało”	23
2. <i>ETHOS</i> – jaka etyka dla bioetyki?	27
2.1. Bioetyka polska	28
2.2. Bioetyka jako systematyczna refleksja etyczno-normatywna	30
3. Podstawowy podział bioetyk	31
3.1. Bioetyka religijna	31
3.2. Bioetyka świecka (laicka).....	32
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	35
Literatura uzupełniająca	35

Rozdział II

HISTORIA BIOETYKI: STAROŻYTNA I NOWOŻYTNA ETYKA MEDYCZNA...37	
1. Starożytna etyka medyczna.....	37
1.1. Kodeks Hammurabiego (1750 przed n. Chr.).....	37

1.2. Etyka medyczna Hipokratesa (460–370 przed n. Chr.)	38
2. Nowożytna etyka medyczna i prawa człowieka	42
2.1. Prawa człowieka	42
2.1.1. Starożytność	42
2.1.2. Średniowiecze – Paweł Włodkowic (ok. 1370–1435)	42
2.1.3. Wiek XVIII – wiek wielkich rewolucji i konstytucji	45
2.1.4. Od I wojny światowej do II wojny światowej	46
2.1.5. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948)	47
2.1.6. Współczesne dokumenty i instytucje służące ochronie praw człowieka	49
2.2. Procesy norymberskie (1945–1949)	50
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego	55
Literatura uzupełniająca	56

Rozdział III

HISTORIA BIOETYKI: PIUS XII I BIOETYKA WSPÓŁCZESNA	57
1. Prehistoria bioetyki jako nauki: Pius XII i postępy medycyny	57
1.1. Wkład Piusa XII w rozwój etyki medycznej	58
1.2. Pius XII: podstawowe kryteria etyczne sztucznego zapłodnienia	59
1.3. Pius XII a zdobycze genetyki	60
2. Od ekoetyki do bioetyki	61
2.1. Historyczne tło powstania bioetyki jako nauki	61
2.2. Potterowska koncepcja bioetyki	62
3. Bioetyka jako etyka dla biomedycyny – rozwój bioetycznych centrów naukowych	65
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego	68
Literatura uzupełniająca	68

CZĘŚĆ I BIOETYKA U POCZĄTKÓW ŻYCIA LUDZKIEGO

Rozdział IV

OSOBA I GENETYKA	73
1. Historia genetyki	73
2. Podstawowe zagadnienia związane z genetyką i terapią genową	76
2.1. Terapię genową	77
2.1.1. Metody wprowadzania genu terapeutycznego	79
2.1.1.1. Metody z wykorzystaniem wektora	79
2.1.1.2. Metody bez wykorzystania wektora	84
3. Praktyczne zastosowania metod inżynierii genetycznej	88
3.1. Inżynieria genetyczna terapeutyczna	88
3.1.1. Terapię genową komórek somatycznych	88
3.1.2. Terapię genową linii zarodkowej	91
3.2. Inżynieria genetyczna nieterapeutyczna	92
3.2.1. Inżynieria genetyczna roślin	92

3.2.2. Inżynieria genetyczna zwierząt	95
3.2.3. Inżynieria genetyczna zastosowana do człowieka	97
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego	99
Literatura uzupełniająca	99

Rozdział V

OCENA MORAŁNA DZIAŁAŃ LUDZKICH W ZAKRESIE MANIPULACJI GENETYCZNYCH

1. Eugenika: manipulacje genetyczne	102
1.1. Manipulacje instrumentalne	103
1.2. Manipulacje antropologiczne	105
1.2.1. Terapia genowa linii zarodkowej	107
1.2.2. Terapia genowa komórek somatycznych	108
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego	112
Literatura uzupełniająca	113

Rozdział VI

OSOBA I SZTUCZNA PROKREACJA

1. Historia embriologii	115
2. Problem niepłodności ludzkiej a sztuczna prokreacja	118
2.1. Medycznie wspomagane poczęcie człowieka	120
2.1.1. Diagnostyka wstępna	120
2.1.2. Przygotowanie nasienia i komórki jajowej	123
2.1.2.1. Przygotowanie nasienia	123
2.1.2.2. Przygotowanie komórki jajowej	124
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego	128
Literatura uzupełniająca	128

Rozdział VII

TECHNIKI MEDYCZNIE WSPOMAGANEGO ZAPŁODNIENIA I POCZĘCIA CZŁOWIEKA

1. Inseminacja nasieniem męża (AIH) i nasieniem dawcy (AID)	130
2. Pozaustrojowe zapłodnienie i transfer zarodka (IVF-ET)	130
2.1. Sztuczne zapłodnienie <i>in vitro</i> z przeniesieniem zarodka (IVF-ET)	131
2.2. Hodowla wczesnych embrionów do stadium blastocysty	134
2.3. Mrożenie komórek rozrodczych (gamet) i embrionów ludzkich	134
2.4. Rozmrażanie komórek	137
2.5. Wspomagany proces wylęgania z otoczki (AZH)	137
2.6. Kontrola rozwoju embrionów	138
3. Zapłodnienie wspomagane mikrochirurgicznie (MAF)	139
3.1. Mikrochirurgiczne techniki pozyskiwania plemników	140
3.2. Mikrochirurgiczne wspomaganie zapłodnienia	141

3.2.1. Przygotowanie plemników	141
3.2.2. Przygotowanie komórki jajowej.....	141
3.2.3. Wykonanie zabiegu ICSI <i>sensu stricto</i>	142
3.3. Podotoczkowa iniekcja plemników (SUZI)	143
3.4. Nacięcie otoczki przejrzystej (PZD).....	144
4. Inne techniki sztucznej prokreacji.....	144
5. Technika klonowania.....	145
5.1. Rodzaje klonowania	146
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	149
Literatura uzupełniająca.....	150

Rozdział VIII

OCENA MORALNA TECHNIK SZTUCZNEJ PROKREACJI	151
1. Podstawowe kryteria osądu moralnego	151
2. Wymiary oceny moralnej medycznie wspomaganego poczęcia	154
2.1. Pozytywny wymiar ingerencji biomedycznej	154
2.2. Negatywny wymiar medycznie wspomaganego poczęcia	158
2.2.1. Moralny aspekt masturbacji i inseminacji	158
2.2.2. Ocena sztucznego zapłodnienia	159
2.2.2.1. Badania naukowe i eksperymenty na embrionach	159
2.2.2.2. Embriony zbyteczne	162
2.2.2.3. Zapłodnienie w obrębie małżeństwa (homologiczne)	165
2.2.2.4. Zapłodnienie poza małżeństwem (heterologiczne)	168
2.2.2.5. Docytoplazmatyczne wstrzyknięcie spermy (ICSI) i inne techniki sztucznej prokreacji.....	170
2.2.2.6. Klonowanie.....	171
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	174
Literatura uzupełniająca.....	175

CZĘŚĆ II

BIOETYKA W OBLICZU ŻYCIA, ZDROWIA I CHOROBY CZŁOWIEKA

Rozdział IX

POZYSKIWANIE I WYKORZYSTYWANIE LUDZKICH KOMÓREK

MACIERZYSTYCH W TERAPII	181
1. Definicja i podstawowa typologia komórek macierzystych	182
2. Źródła pozyskiwania ludzkich komórek macierzystych.....	183
2.1. Embrionalne komórki macierzyste	184
2.2. Komórki macierzyste płodów ludzkich	186
2.3. Komórki macierzyste krwi pępowinowej.....	186
2.4. Komórki macierzyste dojrzałe (dorośle, somatyczne).....	188
3. Pozyskiwanie i wykorzystywanie ludzkich komórek macierzystych w aspekcie antropologiczno-etycznym	189

4. Pozyskiwanie i wykorzystywanie ludzkich komórek macierzystych	
w aspekcie prawnym	192
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	196
Literatura uzupełniająca	198

Rozdział X	
CZŁOWIEK W OBLICZU CHOROBY I CIERPIENIA.....	199

1. Diagnostyka medyczna.....	200
2. Terapia i rehabilitacja.....	201
3. Doświadczenie bólu i cierpienia	203
3.1. Ból ostry.....	204
3.2. Ból przewlekły.....	204
4. Leczenie przeciwbólowe.....	206
5. Zgoda dobrze poinformowanego pacjenta	209
6. Badania i eksperymenty na ludziach	210
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	213
Literatura uzupełniająca	214

Rozdział XI	
EKONOMIA MIŁOŚCI: PRZESZCZEPY NARZĄDÓW	215

1. Transplantologia – przeszczepianie komórek, tkanek i narządów.....	216
1.1. Historia przeszczepów narządów u ludzi	216
1.2. Podstawowe rodzaje przeszczepów narządów.....	218
2. Wymiar antropologiczno-etyczny przeszczepów narządów	220
2.1. Podstawowe zasady moralne przeszczepów narządów.....	221
2.2. Przeszczepy narządów: nowe kryterium śmierci	223
3. Wymiar prawny przeszczepów narządów w Polsce	225
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	227
Literatura uzupełniająca	228

Rozdział XII	
OSOBA I JEJ UZALEŻNIENIA	229

1. Podstawowy podział uzależnień.....	230
1.1. Narkomania.....	230
1.2. Alkoholizm	237
1.2.1. Psycho-bio-społeczna koncepcja uzależnienia od alkoholu	240
1.3. Nikotynizm.....	245
1.4. Środki psychofarmakologiczne.....	249
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	255
Literatura uzupełniająca	255

Rozdział XIII	
PRZESZKODY OGRANICZAJĄCE ŚWIADOMOŚĆ I DOBROWOLNOŚĆ CZYNÓW LUDZKICH.....	257
1. Przeszkody aktualne	258
1.1. Niewiedza	258
1.2. Uczucia.....	259
1.3. Strach.....	261
1.4. Przymus	262
2. Przeszkody habitualne	262
2.1. Błędne opinie i uprzedzenia	262
2.2. Wrodzone skłonności i nałogi.....	263
2.2.1. Współczesne nałogowe formy zachowania	267
2.3. Choroby psychiczne	269
3. Osoba i psychoterapia.....	272
3.1. Zdrowie psychiczne i psychoterapia	272
3.2. Logoterapia	274
3.3. Psychoterapia Gestalt	279
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	281
Literatura uzupełniająca	282

CZEŚĆ III BIOETYKA U KRESU ŻYCIA LUDZKIEGO

Rozdział XIV	
EUTANAZJA: ŚMIERĆ NA ŻYCZENIE CZY NA ZLECENIE?	289
1. Antropologiczno-kulturowe przyczyny współczesnych tendencji proeutanazyjnych	289
2. Obecny stan ewolucji postaw antropologiczno-kulturowych w obliczu śmierci i umierania.....	291
2.1. Tabuizacja śmierci	291
2.2. Prywatyzacja śmierci.....	292
2.3. Derytualizacja i medykalizacja śmierci	293
2.4. Uprzedmiotowienie śmierci	294
2.5. „Odzwyczajenie się” od śmierci	294
3. „Bycie ku śmierci” – perspektywa antropologiczno-filozoficzna umierania.....	296
3.1. „Powrót do siebie samego” – „powrót do osoby”	297
3.2. Przemysłenie na nowo życia ludzkiego	299
4. Człowiek w obliczu ostatecznej decyzji: perspektywa etyczna umierania.....	301
4.1. Krytyczna analiza „argumentów za eutanazją”	301
4.2. Pojęcie eutanazji.....	304
4.3. Umieranie jako kulminacyjny i osobowy akt egzystencji ludzkiej.....	306
5. <i>Redemptor hominis</i> – perspektywa religijno-teologiczna umierania i śmierci	307
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	313
Literatura uzupełniająca	314

Rozdział XV	
MIĘDZY TERAPIĄ UPORCZYWĄ A EUTANAZJĄ	315
1. Proporcjonalność i nieproporcjonalność opieki medycznej w terapii intensywnej	316
2. Kryteria stosowania zasady proporcjonalności terapeutycznej	318
3. Aplikacja zasady proporcjonalności terapeutycznej	319
4. Proporcjonalność opieki medycznej u pacjentów w stanie wegetatywnym	322
4.1. Kазus Terri Schiavo	323
4.2. Kазus Piergiorgio Welby'ego i Eluany Englaro	324
4.3. Między uporczywą terapią a eutanazją	326
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego	328
Literatura uzupełniająca	329

Rozdział XVI

ETYKA KOŃCA ŻYCIA	331
1. Etyka końca życia: towarzyszenie osobie umierającej	331
1.1. Reakcje pacjenta w obliczu perspektywy śmierci	332
1.2. Reakcje rodziny w obliczu perspektywy śmierci	334
1.2.1. Etap odrzucenia i odosobnienia	334
1.2.2. Etap gniewu i buntu	335
1.2.3. Etap zgody na kompromisy i zawieranie paktów	336
1.2.4. Etap przeżywania depresji	337
1.2.5. Etap akceptacji	338
2. Etyka końca życia: pomoc w realizacji siebie jako „osoby do spełnienia”	339
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego	344
Literatura uzupełniająca	344

ZAGADNIENIA DODATKOWE OSOBA I EKOLOGIA

Rozdział XVII

EKOLOGIA: WSPÓLCZESNE DYLEMATY ETYCZNE I METAETYCZNE	347
1. Bioetyka i ekologia	348
2. Problem ekologiczny: współczesne zagrożenia naturalnego środowiska człowieka	349
3. Lektura teologiczna współczesnych zagrożeń ekologicznych	351
3.1. Woda	352
3.2. Ziemia	353
3.3. Powietrze	353
3.4. Ogień	354
3.5. Człowiek	355
4. Problem metaetyczny: jaka etyka naturalnego środowiska człowieka?	356
4.1. Etyka antropocentryczna	356

4.2. Etyka biocentryczna – antyantropocentryczna	357
5. Nauka Kościoła na temat współczesnych zagadnień ekologicznych.....	358
5.1. Dzieło stworzenia w perspektywie teologiczno-antropologicznej.....	360
5.1.1. Dzieło Stworzenia w Starym Testamencie.....	360
5.1.2. Dzieło Stworzenia w Nowym Testamencie	363
5.2. Nauka Kościoła na temat zagadnień ekologicznych	364
5.2.1. Nauka przedsoborowa.....	364
5.2.2. Nauka soborowa.....	365
5.2.3. Nauczanie Jana Pawła II (1978–2005).....	365
Z doktryny Kościoła rzymskokatolickiego.....	368
Literatura uzupełniająca	368

**POMOCE DYDAKTYCZNE
SŁOWNIKI**

Słownik terminów biologiczno-medycznych	371
Słownik podstawowych pojęć filozoficzno-teologicznych.....	389